

Z. Paznjak, J. Šmyhalou:

Předmluva: Vasil Byka v

Otravná reportáž o zločinech.

V mládí až k bolestem srdce mne vzrušila vyprávění lidí, kteří se vrátili ze stalinských vězení a táborů, vlastně z neexistence. Nic jsem si tehdy nezapísal, nepodchycoval a s hořkostí jsem chápal svou chybu v zatuchlé atmosféře 70-tých let, když jsem viděl, jak se zvolna všechno vrací, jak se mytologizuje paměť národa o těch časech, jak se ztrácí, ony - obudné scény těch vyprávění však zůstávají v paměti:

O tom jak hnali lidi z místa na místo. Ve 20-stupňovém mrazu je převážejí x ve vlacích. Zastavují ve stanici. "Všichni se svlékat - rozkazují strážní - jdeme se koupat"! Holé lidi na třeskutém mraze polévají vodou ze šlauchů. "Příjemné zážitky" - pošklebují se strážní - a teď "spát" a zamykají dveře vagónu. Nazítří ráno z celého vlaku na živu zůstává jen několik lidí. Zledovatělá těla se nakládají na koňské potahy, tak, aby visely hlavou dolů, a jeden z katů jim rozbíjí hlavy sekerou. Jistěže byl takový rozkaz - pro jistotu. Míjejí léta, ale z paměti nemizí vrah mrtvol.

Přijíždějí na Kolymu, naženou je do plného skulin a štěrbin, stlučeného z desek baráků, hvízdá severní vítr. Po první noci polovina lidí nevstává. Pozdě stálí na živu stavějí vystydle, zmrzlé trupy podél stěn, aby jimi zakryly štěrby, aby se jen trošičku ohřáli. A výrazně přede mnou vyrůstají atlanti a karyatidy, ta architektura epochy, ten obraz - baráku...

Tak toto vypovídal Ivan Trofimovič Smal - člen strany od r.1917, člen Gomelského okresního výboru: "V r.1937 jsem pracoval v Mogilovském opravárenském závodě automobilů jako zástupce ředitele. Sebrali mne jako následek nesmyslného udání jednoho-komsomolce stachanovců. Továrna nestihla opravit v termínu 2 automobily. Vstrčili mne do místnosti, ve které stála k sobě přitisklá masa lidí, takže nebyla žádná možnost se hýbat. Lidé se dusili z nedostatku vzduchu šílěli, umírali ve stoje a mrtvolý stály společně se živými a když už nebyla žádná možnost vtlačení dovnitř i jen poloviny člověka, nové vězní strážci házelí nahoru, na hlavy živých lidí. Aby se dosáhlo doznání vyznání, zamykali se do speciální komůrky. Temné, vysoké půldruhého metru, naplněné ledovou vodou. Na jediném suchém místě stála černá rakev a pouze v ní mohl člověk nalézt záchranu před studenou vodou. Mnoho osob v té truhle zešílelo". Ivan Trofimovič, vydržel všechna mučení a nepodleh, nepodepsal doznání. Po pádu Ježova vypustili ho chorého a šedivého...

"Pamatuji zimu r.1938, přecházel jsem kolem budovy NKVD - vzpomíná obyvatel Minsku Serhiej Fjodorovič Laducka. Mráz až dech zarážel a z otevřených oken sklopů, jako z pod země se pára valila přes mříže jako z lokomotivy - tolik lidí tam bylo uvězněno". Ten obraz mne praštil jako blesk. Na horních patrech se živě baví oblečení v uniformách se slušivými límci, podávají hlášení, otevírají závírají tašky s papíry, s důležitostmi krouží s dokumenty a pod nimi v napařených celách dýšá parou, krví a potem utlačený národ. Kam se žene ta lokomotiva kde je její konečná stanice?

Nalezli jsme tu stanici. Nedávalo nám pokojné myslí: kam se podělí ti lidé, které stříleli? Kde jsou oni - ne jeden, ne dva, leč tisíce? Na začátku let 70-tých na severních částech Minsku, na levo od Sosy Lagojské, existovala ještě ves Zelený Luh. Staří obyvatelé té vsi nám vyprávěli, že dva kilometry na sever od jejich vsi u silnice na Zaslavl, v lese, v letech 1937-1941 každého dne a každé noci byli střílení lidé, které sem přivezli automobily. Tam na pahorcích rostl starý bor, vůkol se rozprostíraly do dálek široké lesy. velikost boru byla 10-15 ha a byla ohražena vysokým, více než třímetrovým prkeným plotem - deska na desce a nahoře obtočená ostnatým drátem. Za plotem stála stráž se psy. Ta cesta se tehdy nazývala "cesta smrti".

Rozmluvy s obyvateli Zeleného Luhu i okolních vsí Čna-Jodkava a Drazdova - s očitými svědky těch strašných událostí - pomohly ustálit nejen fakta, ale rovněž i otevřít obraz masových vražd. Ohlášení těch informací v 70-tých letech bylo však nemožné. V letech 1987-88 jsme našli některé obyvatele tehdy již zlikvidované vsi Zelený Luh, znovu jsme sebrali výpovědi starých obyvatel a z svědků těch událostí z okolních vsí a zapsali jsme si odpovědi na naše otázky.

Střílení lidí zde začlo v r.1937. Nejdříve se dělo 3 krát denně, ráno, o 14 hod. a večer, již za soumraku. Do lesů se vozila oběti několika nákladáky na-

jednou a byli stříleni. Mrtvoly se shazovaly do již dříve připravených jam, jež byly hluboké, vrstva za vrstvou. ~~Vypuklého žánru~~ Na vrstvu mrtvol se navrhovala vrstva písku asi 20-25 cm. Po čase na tom místě se zasažily sosny.

Ve druhé polovině r.1937 se to místo ohradilo a oběti se začaly přivážet podle jiného pořádku. Střílelo se: po poledni, navečer a přes celou noc. Vozili se neustále každý den. Naši informátoři se nepamatují, zdá se v neděli přerušilo. "Stříleli denně - vypovídá obyvatelka vsi Cna Kateřina Mikolajevna Bahajuková /nar.1919/ - stále byl slyšet hukot automobilů. Často, kdy jen nadešel večer, muži se sesedli dohromady a poslouchali jak se střílí. Porozprávěli si potichoučku, ponaříkali a rozházeli se."

Celá ves drkotala strachy. "Přes pět let jsme nemohli v noci spát pro tu střelbu." - říká starý obyvatel Cny, Raman Mikolajevič Bacian /nar.1913/. Potvrzuje to i Mikolaj Petrovič Michajčyk /nar.1929/, a jiní usedlíci Cny. "Ze starších chlapců nejodvážnější přelezli i přes ten plot - říká Mikolaj Petrovič - nebo si udělali otvory v ohrazení a hodně toho viděli." Ptáme se, jestli zůstal z nich někdo naživu? Odpověděli nám - Karpovič Mikola.

Mikolaj Vasiljevič Karpovič se narodil r.1919, ještě dnes je to dost křepký člověk. V r.1939 šel do armády. Csuť ho honil po všech frontách. V letech 1937-1938 nejednou viděl, jak se v lese zabíjeli lidé. Hroby se kopaly v první půlce dne, či navečer a často hned po poledni jak jen začali jezdit automobily, tak by jámy byly už vykpané. M.Karpovič vypovídá, že lidi zabíjeli v celých skupinách. Stavěli je do řad, zacpávali každému ústa roubíkem a hadrem ovázali, aby roubík nevyplynul. Vrahové byli v uniformách NKVD. Stříleli z automatů z blízku, do hlavy prvního v řadě, aby jedním nábojem zabili dva lidi. Po střele - říká Mikolaj Vasiljevič - dvě osoby padaly dolů. Tím se šetřila munice. Po zastřelení celé skupiny se to pokryla vrstvou země. Rovnaly se mrtvolý aby byly rovně a přiváděla se další skupina. Mz po naplnění jámy po samý vrch, zasypala se pískem a vyrovnával se terén.

Mátruna Mikolajevna /nar.1914/ ze Zeleného Luhu vypráví, že v r.1937 sebrali dva muže - Stryhových z Podbalocku. "Kdo to byli" ptáme se. - Obyčejní lidé, dělníci. Za co je sebrali? - Nikdo neví. Tehdy se o tom nemluvalo a neptalo se. V noci jezdil po obcích automobil, taková bouča, říkalo se mu "černý krkavec". Lidi sbírali a odváželi a do dnešního dne nikdo neví, kde jsou. Možná, že tu dpočívají. Sebrali rovněž muže Tání Matusevič a i učitele, který bydlel vedle. Jména ostatních osob si nepamatují. Všichni říkali, že po vsích sbírají. Tolik dobrých lidí utratili! Teď by jim měli postavit pomník. Tak týrali celý národ.

Analýza stalinovského systému masových vražd, nová objevená fakta, umožňují pochopit proč se v první řadě likvidovala inteligence, vedoucí stranické a vojenské kádry, pracovití sedláky. Ne vždy však možno pochopit proč mordovali nevzdelané, mnohdy ~~mal~~alfabetní muže a dělníky. Těžko se dá vysvětlit stalinovská logika a logika těch, kteří byli při něm, vždyť logika ta ve své podstatě není lidskou logikou, má jakési jiné znaky. Ve 30-tých letech Molotov uvědomil Stalin, že chybí vězeňské objekty a co horšího - stěžoval si Molotov - vězněné je "třeba krmit". A v zemi panoval tehdy hlad. Tehdy též v širokém rozsahu se začal budovat systém táborů, začalo se tak užívat vražd lidí na cestě k transportu, zabíjelo se zimou, umorění hladem a pod. Vytvořila se při tom plánovaná, "pokroková" metoda. Každé město, každý okres, obdržel jistý rozdělovník. Represe se prováděly shodně s harmonogramem. Vytvořilo se jisté "soutěžení" ve vykonání a překročení plánu represí/odhalování nepřátel lidu/. Počet individuálních případů "nepřátel" se hlásilo ve výkazech dále, uvěřňovalo se v tisku. Jestli že se takový rozdělovník nestačil vyplnit a končilo se období plánu - chytali kde koho. Tehdy vlastně kroužili "černí krkavci" po vsích...

8.května 1988 skupina archeologů z Institutu Akademie Věd BSSR rozkopala jeden z hrobů. Kopalo se do hloubky 1,5 m. Žádné stopy se však nenašly. Toto zjištění nás více ohromilo než sám fakt masových vražd. Jak jsme mohli nedocenit jejich podlost! A kdo tedy zamazával stopy po válce! To znamená, že už tehdy se vědělo, co se tu stalo! Kde je ta vaše "pocitivá" víra ve slušnost vašich věcí, ve správnost vašich rozhodnutí! Ukazuje se, že jste se báli i tehdy. Vykonat takovou ohromnou, vyčerpávavící, vpravdě egyptskou práci! Vykopat tolik mrtvol! Kde jsou ukryty! Vyvazeny a zakopány? Spáleny? To nebyl žádný táhch, který vydal rozkaz k provedení exhumace. Berija? Canava? Malenkov? - Kdo?

Ještě téhož dne se ukázalo, že se vrahům nepodařilo zahladit všechny stopy.

A ještě jedna otázka: - Prominout vinu, či soudit vrahy. Odpověz si čtenáři sám. My soudíme, že masové vraždy nesmí být prominuty. Těch, kteří to činili se nesmí na ně vztahovat období promlčení...

"Literatura i mastactva" 6/1988, Běloruská SSS. Kráceno. :